

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

26.09.2022. Nr. 1-5/238

**Valsts kanceleja:
Ministru Prezidentam**

Zināšanai: Latvijas Republikas Saeimai

Par valsts sociālo pabalstu pārskatīšanu

Latvijas Republikas tiesībsargs ir saņēmis iedzīvotāju iesniegumu, kurā ir pausta neizpratne, kāpēc, ņemot vērā patēriņa cenu kāpumu, tai skaitā bērnu pārtikai, apģērbam un higiēnas precēm, netiek pārskatīti bērnu pabalstu apmēri.

Līdz ar bērna ienākšanu ģimenē valsts ir paredzējusi atbalstu gan nodrošinot dažādus pakalpojumus, gan valsts sociālo pabalstu un sociālās apdrošināšanas pabalstu veidā. Valsts sociālie pabalsti ir valsts atbalsts naudas izmaksu veidā, kuru saņem pie noteiktām iedzīvotāju grupām piederīgas personas situācijās, kad ir nepieciešami papildu izdevumi vai kad šīs personas nespēj gūt ienākumus.¹

Valsts sociālo pabalstu likumā ģimenēm ar bērniem ir paredzēti virkne pabalstu. Proti, pabalsti, kas tiek piešķirti vienam no vecākiem, kas audzina bērnu līdz divu gadu vecumam, attiecīgi – bērna piedzimšanas pabalsts un bērna kopšanas pabalsts; ģimenes valsts pabalsts, kas tiek piešķirts ģimenēm, kas audzina bērnu vecumā no viena līdz 20 gadu vecumam; kā arī pabalsti un atlīdzības, kas tiek piešķirtas personām, kuras ir uzņēmušās aprūpi par bērnu, kas atrodas ārpusģimenes aprūpē.

[1] Kā pirmo var minēt bērna piedzimšanas pabalstu. Valsts sociālo pabalstu likuma 8.pants noteic, ka vienam no vecākiem vai personai, kura ņēmusi aizbildnībā bērnu līdz viena gada vecumam, ir tiesības saņemt bērna piedzimšanas pabalstu.

Bērna piedzimšanas pabalsta apmēru likumdevējs ir deleģējis noteikt Ministru kabinetam². Bērna piedzimšanas pabalsta apmērs ir **421,17 euro par katru bērnu**³ un tas nav mainījies **kopš 2004.gada 1.oktobra**.⁴

¹ Likumprojekta "Grozījumi Valsts sociālo pabalstu likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/0C06E7CA968AAA8BC22586A80021009D?OpenDocument>

² Valsts sociālo pabalstu likuma 17.panta pirmā daļa.

³ Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1546 "Noteikumi par bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanas un izmaksāšanas kārtību" 2.punkts.

⁴ Sk. Ministru kabineta 2003.gada 8.jūlija noteikumus Nr.381 "Noteikumi par bērna piedzimšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību" redakcijā, kas spēkā no 2004.gada 1.oktobra līdz 2005.gada 15.martam. Ministru kabineta 2005.gada 8.marta noteikumi Nr.166 "Kārtība, kādā piešķir un izmaksā

Saskaņā ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras datiem 2021.gadā bērna piedzimšanas pabalstu saņēma par 17225 bērniem, šogad no janvāra līdz jūlijam – par 9524 bērniem. Dati rāda, ka kopš 2015.gada, kad bērna piedzimšanas pabalstu saņēma par 22054 bērniem⁵, pabalsta saņēmēju skaits krītas.

[2] Otrs pabalsts, kas tiek piešķirts vecākiem, bērnam ienākot ģimenē, ir bērna kopšanas pabalsts. Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 7.pantu bērna kopšanas pabalstu piešķir personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam. Ja persona kopj dvīņus vai vairākus vienās dzemdībās dzimušus bērnus, par katru nākamo bērnu papildus pabalstam piešķir piemaksu.

Arī bērna kopšanas pabalsta apmēru likumdevējs ir deleģējis noteikt Ministru kabinetam. Bērna košanas pabalsta apmērs ir **171 euro** par bērnu līdz pusotra gada vecumam un par bērnu no pusotra līdz divu gadu vecumam **42,69 euro**. **Piemaksa** par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem vecumā līdz pusotram gadam ir **171 euro**, un no pusotra gada līdz diviem gadiem – **42,69 euro** mēnesī par katru nākamo bērnu.⁶ Pabalsta apmērs nav mainīts **kopš 2013.gada 1.janvāra**.

Bērna kopšanas pabalstu 2022.gadā no janvāra līdz jūlijam mēnesī vidēji saņem 33205 personas, 2021.gadā – 34141 persona.⁷

Papildus jāatzīmē, ka, piešķirot bērna kopšanas pabalstu, netiek vērtēts, vai persona ir nodarbināta (uzskatāma par darba ņēmēju vai pašnodarbināto saskaņā ar likumu “Par valsts sociālo apdrošināšanu”) vai nē. Ja persona ir nodarbināta, tai atbilstoši likumā “Par maternitātes un slimības apdrošināšanu” noteiktajam ir tiesības saņemt arī vecāku pabalstu. Vecāku pabalstu piešķir un izmaksā vienlaikus ar bērna kopšanas pabalstu.

Tas nozīmē, ka bērna kopšanas pabalstu saņem visi vecāki, savukārt vecāku pabalstu – tikai tie, kuri ir nodarbināti.

[3] Bērnam sasniedzot viena gada vecumu, saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 6.pantu vecākiem ir tiesības saņemt ģimenes valsts pabalstu. Ģimenes valsts pabalsta apmērs ir atkarīgs no bērnu skaita ģimenē.

Atšķirībā no bērna piedzimšanas un kopšanas pabalstiem, ģimenes valsts pabalsta apmēru likumdevējs no 2022.gada 1.janvāra ir izvēlējis noteikt pats. Proti, ģimenes valsts pabalsts par vienu bērnu — 25 euro mēnesī; par diviem bērniem — 100 euro mēnesī; par trim bērniem — 225 euro mēnesī; par četriem un vairāk bērniem — 100 euro mēnesī par katru bērnu.⁸

Savukārt saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 6.panta trešo daļu par bērnu ar invaliditāti, kurš nav sasniedzis 18 gadu vecumu, tiek piešķirta **piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta**. Piemaksas apmēru likumdevējs ir deleģējis noteikt Ministru kabinetam.

---

bērna piedzimšanas pabalstu". Spēkā no 2005.gada 16.marta līdz 2009.gada 31.decembrim. Periodā no 2006.gada līdz 2009.gadam (ieskaitot) papildus bērna piedzimšanas pabalstam bija noteikta diferencēta piemaksa pie bērna piedzimšanas pabalsta par pirmā, otrā, trešā un katra nākamā bērna piedzimšanu.

⁵ 2.1 Dati par norādīto pakalpojuma veidu sadalījumā pa gadiem un mēnešiem. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra. Dati izgūti: <http://www.statistika-vsaa.lv/2020/10/dati-par-noradito-pabalsta-veidu.html>

⁶ Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1609 "Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību", 2.punkts.

⁷ 2.1 Dati par norādīto pakalpojuma veidu sadalījumā pa gadiem un mēnešiem. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra. Dati izgūti: <http://www.statistika-vsaa.lv/2020/10/dati-par-noradito-pabalsta-veidu.html>

⁸ Valsts sociālo pabalstu likums, 6. pants redakcijā, kas spēkā no 2022.gada 1.janvāra.

Piemaksas par bērnu ar invaliditāti apmērs ir **106,72 euro mēnesī**⁹ un tas nav pārskatīts kopš **2009.gada 1.janvāra**.

[4] Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 15.panta pirmo daļu valsts sociālo pabalstu un piemaksu apmēru likumdevējs ir deleģējis noteikt un pārskatīt Ministru kabinetam, neizvirzot nekādus kritērijus. Izņēmums ir ģimenes valsts pabalsts un valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts, kuru apmēru likumdevējs ir izvēlējis noteikt pats.

Ņemot vērā doto deleģējumu, Ministru kabinets ir noteicis, ka bērna piedzimšanas pabalsta apmēru pārskata Ministru kabinets pēc labklājības ministra ierosinājuma atbilstoši valsts budžeta iespējām, izvērtējot ekonomisko situāciju valstī un ņemot vērā Centrālās statistikas pārvaldes noteikto vidējo faktisko patēriņa cenu indeksu.¹⁰ Līdzīgs regulējums ir bērna kopšanas pabalsta un piemaksas apmēra noteikšanai un pārskatīšanai. Proti, bērna kopšanas pabalsta un piemaksas apmēru pēc labklājības ministra ierosinājuma pārskata Ministru kabinets atbilstoši valsts budžeta iespējām, kā arī izvērtējot ekonomisko situāciju valstī un ņemot vērā Centrālās statistikas pārvaldes noteikto strādājošo mēneša vidējās bruto darba samaksas pieaugumu.¹¹ Savukārt piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta apmēru pārskata Ministru kabinets pēc labklājības ministra ierosinājuma atbilstoši valsts budžeta iespējām.¹²

Tādējādi kā vienu no kritērijiem vai vienīgo kritēriju pabalstu pārskatīšanai Ministru kabinetam ir noteicis valsts budžeta iespējas. Pārskatot bērna piedzimšanas un kopošanas pabalsta apmēru, tiek vērtēta arī ekonomiskā situācija un patēriņa cenu vai vidējās darba samaksas izmaiņas.

Saskaņā ar statistikas datiem patēriņa cenu pārmaiņas 2022.gada augustā salīdzinot ar 2004.gada oktobri ir 114,6%, savukārt salīdzinot 2022.gada augustu ar 2015.gada janvāri, patēriņa cenu pārmaiņas ir 38,2%.¹³ Bērnu pārtikai patēriņa cenu pārmaiņas 2022.gada augustā salīdzinot ar 2015.gada janvāri ir 15,9%¹⁴, bet bērnu apģērbam – 9,9%¹⁵. Savukārt patēriņa grupā “Preces zīdaiņiem” patēriņa cenu pārmaiņas ar 3,2%¹⁶. Lai gan dati par patēriņa cenu izmaiņām noteiktās patēriņa grupās pirms 2015.gada nav pieejami, var pieņemt, ka patēriņa cenu pārmaiņas no 2004.gada oktobra iepriekš noteiktajās patēriņa grupās ir bijušas vēl lielākas.

⁹ Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra noteikumi Nr. 864 "Kārtība, kāda piešķir un izmaksā ģimenes valsts pabalstu un piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti", 6. punkts.

¹⁰ Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1546 "Noteikumi par bērna piedzimšanas pabalsta piešķiršanas un izmaksāšanas kārtību", 3. punkts.

¹¹ Ministru kabineta 2009. gada 22. decembra noteikumi Nr. 1609 "Noteikumi par bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie bērna kopšanas pabalsta un vecāku pabalsta par dvīņiem vai vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību", 4. punkts.

¹² Ministru kabineta 2021. gada 21. decembra noteikumi Nr. 864 "Kārtība, kāda piešķir un izmaksā ģimenes valsts pabalstu un piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti", 7. punkts.

¹³ Inflācijas kalkulators. CSP. Dati izgūti: https://tools.csb.gov.lv/cpi_calculator/lv/2004M10-2022M08/0/100. Dati par cenu izmaiņām noteiktās patēriņa preču un pakalpojumu grupās pirms 2015.gada 1.janvāra nav pieejami.

¹⁴ Inflācijas kalkulators. CSP. Patēriņa grupa “01.1.9.3 Bērnu pārtika”. Dati izgūti: https://tools.csb.gov.lv/cpi_calculator/lv/2015M01-2022M08/01.1.9.3/100

¹⁵ Inflācijas kalkulators. CSP. Patēriņa grupa “03.1.2.3 Apģērbi zīdaiņiem un bērniem”. Dati izgūti: https://tools.csb.gov.lv/cpi_calculator/lv/2015M01-2022M08/03.1.2.3/100

¹⁶ Inflācijas kalkulators. CSP. Patēriņa grupa “12.3.2.2 Preces zīdaiņiem”. Dati izgūti: https://tools.csb.gov.lv/cpi_calculator/lv/2015M01-2022M08/12.3.2.2/100

Bērna piedzimšanas pabalsta apmērs 421,17 euro (iepriekš 296 lati) tika noteikts kā 100 % zīdaiņa pūriņa iegādes vērtība faktiskajās cenās 2003.gada janvārī.¹⁷ Lai gan no regulējums vairs nenosaka, ka bērna piedzimšanas pabalsts ir paredzēts tieši zīdaiņa pūriņa iegādes izdevumu kompensēšanai, nav šaubu, ka tieši šim mērķim pabalsts arī tiek izmantots.

Savukārt aplūkojot vidējās darba samaksas izmaiņas, redzams, ka mēneša vidējā bruto darba samaksa 2013.gadā bija 716 euro, bet 2021.gadā – 1277 euro¹⁸. Tas nozīmē, ka 2021.gadā mēneša vidējā bruto darba samaksa salīdzinot ar 2013.gadu ir pieaugusi par 78,4%.

Tādējādi dati liecina, ka kopš pēdējām pabalstu un piemaksu apmēra izmaiņām būtiski ir palielinājušās gan preču un pakalpojumu cenas, gan vidējā darba samaksa. Taču pabalstu un piemaksu apmēra pārskatīšana nav notikusi. Līdz ar to, tiesībsarga ieskatā, Ministru kabineta noteiktajiem pabalstu un piemaksu pārskatīšanas kritērijiem ir vien deklaratīvs raksturs.

[5] Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 110.pants noteic, ka valsts aizsargā un atbalsta laulību — savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības. Satversmes ievadā Latvija sevi ir definējusi kā demokrātisku, tiesisku, sociāli atbildīgu un nacionālu valsti, kas balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka no Satversmes 110.panta citastarp izriet valsts pozitīvais pienākums izveidot un uzturēt sistēmu, kas vērsta uz ģimenes sociālo un ekonomisko aizsardzību. Latvijā šāda sistēma izveidota, nosakot normatīvajos aktos vairākus pabalstu veidus, kas nodrošina materiālo atbalstu ģimenei.¹⁹

Proti, lai sniegtu materiālo atbalstu, ģimenēm ir paredzēti valsts sociālās apdrošināšanas pabalsti: maternitātes, paternitātes un vecāku pabalsti, kuru mērķis ir kompensēt darbā gūstamo ienākumu zaudējumu maternitātes, paternitātes un bērna kopšanas atvaļinājuma laikā, kā arī valsts sociālie pabalsti: bērna piedzimšanas pabalsts, ģimenes valsts pabalsts un bērna kopšanas pabalsts.

Attiecīgi, bērna piedzimšanas pabalsta mērķis ir sniegt atbalstu ģimenei, nodrošinot vienreizēju naudas pabalstu zīdāinim nepieciešamo preču iegādei. Ģimenes valsts pabalsta mērķis ir sniegt regulāru atbalstu ģimenēm, kurām radušies papildu izdevumi sakarā ar bērna audzināšanu. Bērna kopšanas pabalsta mērķis ir sniegt atbalstu personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam.²⁰ Savukārt piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta mērķis ir sniegt papildu atbalstu ģimenēm, kuras audzina bērnu ar invaliditāti.

Tādējādi likumdevējs ir konkretizējis ģimenes tiesības uz īpašu aizsardzību, nosakot dažādus aizsardzības mehānismus (pabalstus, piemaksas), un šīs tiesības ir kļuvušas par neatņemamu sociālās drošības sistēmas sastāvdaļu, līdz ar to no valsts var prasīt šo tiesību efektīvu realizāciju.

¹⁷ Ministru kabineta 2003. gada 8. jūlija noteikumi Nr. 381 "Noteikumi par bērna piedzimšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību". <https://likumi.lv/ta/id/77208/redakcijas-datums/2004/10/01>

¹⁸ DSV010. Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa un mediāna (eiro; pārmaiņas pret iepriekšējo periodu (procentos)) 1990 – 2021. CSP. Dati izgūti: <https://data.stat.gov.lv:443/sq/14076>

¹⁹ Satversmes tiesas 2005. gada 4. novembra spriedums lietā Nr.2005-09-01, 9.punkts. Latvijas Vēstnesis, 177, 08.11.2005.

²⁰ Turpat.

Lai gan Satversme neparedz personas tiesības uz konkrētu pabalsta summu, tomēr cilvēka cieņā balstītas sociāli atbildīgas valsts pienākums ir izveidot tādu sociālās drošības sistēmu, kas vērsta uz cilvēka cieņas aizsardzību, sociālās nevienlīdzības izlīdzināšanu un valsts ilgtspējīgu attīstību, turklāt ne tikai formālā nozīmē, bet arī nodrošinot šīs atbalsta sistēmas efektīvu funkcionēšanu.²¹

Tiesībsargs uzskata, ka vecāku sociālo aizsardzība līdz ar bērna ienākšanu ģimenē, ir svarīgs sabiedriskās dzīves jautājums, kas prasa, lai būtiskākos jautājumus šo tiesību īstenošanā pieņem likumdevējs. Proti, tiesībsarga ieskatā likumdevējam Valsts sociālo pabalstu likumā ir jānosaka bērna piedzimšanas pabalsta, bērna kopšanas pabalsta un piemaksas par dvīņiem un vairākiem vienās dzemdībās dzimušiem bērniem, kā arī piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta apmēra noteikšanas un pārskatīšanas principi. Minētais attiecas arī uz citiem šajā vēstulē neminētajiem valsts sociālajiem pabalstiem, piemēram, pabalstiem un atlīdzībām aizbildņiem, pabalstiem un atlīdzībām adoptācijas gadījumā, u.c.

Ņemot vērā iepriekš norādīto un pamatojoties uz Tiesībsarga likuma 11.panta 4.punktu un 12.panta 8.punktu, aicinu valdību:

1) līdz 2022.gada 1.novembrim pārskatīt bērna piedzimšanas pabalsta, bērna kopšanas pabalsta un piemaksas pie ģimenes valsts pabalsta apmēru, ņemot vērā inflācijas rādītājus un vidējās darba samaksas izmaiņas;

2) līdz 2023.gada 1.janvārim pilnveidot tiesisko regulējumu, iestrādājot Valsts sociālo pabalstu likumā vienotus uz sociālekonomiskiem rādītājiem balstītus kritērijus valsts sociālo pabalstu apmēru noteikšanai un pārskatīšanai.

Ar cieņu
tiesībsarga vietniece

Ineta Piļāne

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

---

²¹ Satversmes tiesas 2020. gada 25. jūnija spriedums lietā Nr.2019-24-03, 19.1.punkts. Latvijas Vēstnesis, 121, 26.06.2020.